

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНА СУТНІСТЬ ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ

УДК 336.225.673

Ярошенко І. В.

в.о. начальника Лиманської
ОДПІ ГУ ДФС в Одеській області,
Власенко Т. А., к.е.н., ст. викл.
кафедри державного управління,
публічного адміністрування
та регіональної економіки
ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Податкові надходження є основним прибутковим джерелом бюджетів всіх рівнів; понад 80 % загального обсягу доходів консолідованого бюджету України формується за рахунок податків і зборів, стягуваних з фізичних і юридичних осіб. Значущість податків у процесі формування грошових фондів держави визначає особливу роль податкового контролю як засобу державного управління. Ще одним чинником, що визначає актуальність питань податкового контролю, є використання податкового механізму в процесі державного регулювання.

Податковий контроль у системі державного контролю є різновидом державного фінансового контролю. Державний податковий контроль є суттєвим елементом державного регулювання економіки, обов'язковою умовою ефективного функціонування фінансової системи та економіки країни в цілому. Від ефективності податкового контролю значною мірою залежить економічний добробут держави та її безпека [1, с. 9].

У науковій літературі державний податковий контроль в широкому значенні слова визначається як спеціальний спосіб забезпечення законності. До його основних задач відносяться забезпечення надходжень до бюджетів різних рівнів всіх передбачених законодавством податків і платежів, перешкоджання відходу від податків (тобто податковий контроль виступає як перевірка виконання законів, виправлення помилок і порушень). При розгляді податкового контролю як елемента системи державного управління оподаткуванням стає очевидним, що це лише одна з форм податкового контролю.

Податковий контроль як елемент управління оподаткуванням є необхідною умовою існування ефективної податкової системи; забезпечує зворотний зв'язок платників податків з органами державного управління, які наділені особливими правами і повноваженнями з усіх питань оподаткування. Податковий контроль – завершальна стадія управління оподаткуванням, один з елементів методики планування податкових доходів бюджету. Податковий контроль як складова частина державного управління економікою має певну специфіку практики застосування і цільову спрямованість, що відрізняє його від інших видів контролю. Він проводиться шляхом застосування науково обґрунтованих методів встановлення ступеня відповідності практики оподаткування положенням розробленої податкової політики.

Таблиця 1

Систематизація підходів до трактування суті категорії «податковий контроль»

Під-хід	Визначення	Автор
Інституційний	«... інститут суспільного (державного) сектора, що забезпечує контроль за процесом формування і використання державних (включаючи муніципальні) фінансових коштів і матеріальних засобів, що здійснює аналіз ефективності використання державних ресурсів усіх видів, здатний законними шляхами захищати фінансові інтереси своєї держави та її громадян, стимулювати більш ефективне використання державних і муніципальних коштів»	Д. Французов [4]
	«... організація контрольної діяльності з використання податкових зобов'язань, запобігання та припинення податкових правопорушень і відшкодування втрат бюджету, понесених через недотримання цих вимог в рамках реалізації встановлених заходів відповідальності»	О. Жигаленко [3]
	«... сукупність відносин, за яких і об'єкти і суб'єкти контролю несуть відповідальність за дотримання чинного законодавства, за виконання своїх зобов'язань»	С. Богачов [2]
Діяльнісно-цільовий	«... один з видів фінансового контролю, що здійснюється у сфері державного управління оподаткуванням, який становить собою діяльність уповноважених державою суб'єктів по встановленню стану виконання вимог чинного податкового законодавства особами, на яких покладено обов'язок щодо обчислення, сплати, утримання та перерахування податків, зборів (обов'язкових платежів), виявленню відхилень у їх діяльності від встановлених вимог, їх припинення й усунення, а також по відновленню порушених прав держави та територіальних громад на своєчасне і повне одержання відповідних сум податкових платежів і недопущенню таких порушень у майбутньому»	Д. Рева [6]
	«... цілеспрямована діяльність державних контролюючих органів у сфері оподаткування, яка реалізується через владні відносини обов'язкового характеру, направлена на підвищення ефективності та покращення роботи державних функцій, пов'язаних із грошовими та матеріальними ресурсами»	А. Власова [2]

Продовження табл. 1

Під-хід	Визначення	Автор
Діяльнісно-цільовий	«... діяльність податкових органів щодо спостереження за відповідністю процесу організації платниками податків обліку об'єктів оподаткування, методики обчислення й сплати податків і податкових платежів за чинними нормативно-правовими актами сфери оподаткування, виявлення відхилень, допущених у ході виконання норм податкового законодавства та визначення впливу наслідків порушень на податкові зобов'язання»	П. Буряк, Б. Карпінський [1]
Системний	«... система заходів, яких вживають контролюючі органи з метою контролю правильності нарахування, повноти і своєчасності сплати податків і зборів, а також дотримання законодавства з питань виконання розрахункових та касових операцій, патентування, ліцензування та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи (органи державної податкової служби та митні органи)»	П. В. Мельник, Л. Л. Тарангул, З. С. Варналій [4]
	«... є частиною податкової системи (підсистеми), що включає взаємопов'язані елементи, які забезпечують її стійке функціонування і вирішення поставлених завдань, інститути і механізми, нормативно-правову базу, економічні відносини, органи (суб'єкти), котрі здійснюють податковий контроль, форми і методи його організації»	Г. Нестеров [5]
	«... багатоаспектна міжгалузева система спостереження державних контролюючих органів за фінансово-господарською діяльністю платників податків з метою об'єктивного забезпечення заданого рівня формування бюджету і встановлення її відповідно вимогам чинного законодавства»	Н. Б. Гусак [3]
	«... система дій та заходів в управлінні фінансами країни, які спрямовані на забезпечення додержання суб'єктами господарювання чинного законодавства з оподаткування з метою наповнення фінансовими ресурсами бюджетів усіх рівнів і державних цільових фондів»	А. Черед-ніченко [7]

Податковий контроль – це багатоаспектна міжгалузева система спостереження державних контролюючих органів за фінансово-господарською діяльністю платників податків з метою об'єктивного забезпечення заданого рівня доходів бюджету згідно з вимогами чинного законодавства.

Податковий контроль має свої особливості, адже він не тільки надає інформаційне забезпечення органам державного управління, а виконує ще й такі особливі функції, як нарахування сум податків і зборів, штрафних санкцій під час проведення контрольних дій органами податкової служби та їх стягнення.

Подвійна природа податкового контролю зумовлена тим, що, з одного боку, він є формою реалізації контролюючої ролі податків – можливості кількісного віддзеркалення податкових надходжень, їх зіставлення з потребами держави, виявлення необхідності змін податкового законодавства. З другого боку, податки – це примусові грошові відносини, податковий контроль з боку держави є об'єктивною необхідністю для існування податків, тобто контроль внутрішньо властивий даній економічній категорії, необхідний для того, щоб податки могли повною мірою виконувати свою фіскальну функцію – утворення грошових фондів держави.

Отже, інститут податкового контролю являє собою складовий елемент загальної структури контролюючих органів держави і разом з тим виступає як найважливіша ланка фінансового механізму в цілому.

Література:

1. Кім Ю. Г. Управління системою фінансової безпеки підприємства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 21.04.02 «Економічна безпека суб'єктів господарської діяльності» / Ю. Г. Кім. – К., 2009. – 23 с.

2. Богачев С. И. Налоговый контроль в Республике Казахстан и направления его совершенствования : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. экон. наук: спец. 08.00.10 «Финансы, денежное обращение и кредит» / С. И. Богачев. – Караганда, 2006. – 31 с.

1. Буряк П. Ю. Податковий контроль: підручник / П. Ю. Буряк, Б. А. Карпінський, Н. С. Залуцька, В. З. Білінський. – К. : Хай-Тек Прес, 2007. – 608 с.

2. Власова А. В. Сутність та функції податкового контролю / А. В. Власова, О. М. Понамарчук // Юридичний вісник : науковий журнал. – 2011. – №2. – С. 107-113.

3. Гусак Н. Б. Контроль податкових органів за діяльністю підприємств : навч. пос. / Н. Б. Гусак, Ю. Д. Гусак. – К. : Центр учбової літератури. – 2007. – 320 с.

4. Економічна безпека : навч. посіб. / З. С. Варналій, П. В. Мельник, Л. Л. Тарангул та ін.; за ред. З.С. Варналія. – К. : Знання, 2009. – 647 с.

3. Жигаленко О. В. Ефективність податкового контролю в Україні : автореф. дис.на здобуття наук.ступеня канд.екон.наук за спеціальністю 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит / О. В. Жигаленко. – К., 2009. – 24 с.

4. Микитюк І. І. Фінансова стійкість та безпека місцевого бюджету [Електронний ресурс] / І. І. Микитюк. – Режим доступу : <http://visnik.knteu.kiev.ua/files/2013/01/8.pdf>

5. Нестеров Г. Г. Развитие механизмов налогового контроля в системе обеспечения экономической безопасности России: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. экон. наук: спец. 08.00.10 – финансы, денежное обращение и кредит / Г. Г.Нестеров. – М., 2009. – 26 с.

6. Рева Д. В. Правове регулювання податкового контролю в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук / Д.В.Рева. – Харків : НЮАУ, 2005. – 20 с.

7. Чередніченко А. П. Податковий контроль в умовах трансформаційної економіки України: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.04.01 / А. П. Чередніченко; Одес. держ. екон. ун-т. – О., 2005. – 18 с.

Опубліковано в авторській редакції